

Humanister som spiser dyr

HUMANISME

Arild Tornes følger opp min kronikk om humanismens arroganse. Han spør om humanismen er et kvasireligiøst dogme, og sier at humanismen begrenser godheten til sin egen art og er et hinder for vår moral i forhold til andre levende vesener. Konsekvensen for Arild Tornes er ikke bare å gå mot industrielt husdyrhold og dyreplaging, men å bli veganer.

Det er to spørsmål som jeg vil si noe til. Det ene er hva som er avgjørende i en definisjon av humanisme. Det er blitt viktigere siden «den humanistiske arv» nå er tatt inn som verdigrunnlag i skolens formålsparagraf og i Grunnloven. Det andre er om det moralsk kan forsvares å spise dyr.

For meg er det måten vi behandler dyr på mens de er i live mer sjokkerende enn at vi dreper dem for å ha mat.

Det finnes mange definisjoner på humanisme. Jeg vil her skille mellom to. Den ene tar utgangspunkt i at «mennesket er alle tings mål». Mennesket blir erkjennelsesmessig og verdimesig et sentrum i verden. Det vil jeg heller kalle «antroposentrisme». Antroposentrismen framhever mennesket på bekostning av andre biologiske vesen eller åndelige vesen. Homo sapiens arrogante ødeleggelse av naturen gjør denne definisjonen tvilsom. Ved å sette seg selv i sentrum får mennesket en lavmålsmoral som defineres ikke av sitt innhold, men av sine motsetninger.

Skolens formålsparagraf bryter med dette når den sier at vi må ha «respekt for menneskeverdet og naturen». Dette er en humanisme definert av menneskeverdet. Menneskeverdet defineres ikke i motsetning til dyr eller Gud, men i motsetning til andre syn på mennesket.

Humanismens viktigste tekst er Menneskerettighetserklæringen fra 1948. Forordet starter med å slå fast menneskets *iboende verdighet og av like og uavhengelige rettigheter*. Og den første artikkelen lyder

slik: *Alle mennesker er født frie og like i verdighet og rettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd.* Det går godt an å mene dette samtidig som man erkjenner at det er svært mye i verden vi da ikke har sagt noe om. Kanskje er det slik at mennesker som respekterer andre menneskers iboende verdighet, også har en større tendens til å respektere dyr og natur?

Jeg innser at menneskeverdet ikke kan bevises vitenskapelig, og dermed kan beskrives som et dogme eller aksiom (men det trenger ikke være «kvasireligiøst»). Respekten for andre dyrs liv hos veganere må vel være et tilsvarende dogme?

Jeg mener det er positivt at antallet vegetarianere og veganere øker, selv om jeg selv fortsetter å spise visse typer dyr. Vi opererer alle med en grense i med tanke på hva vi godtar å drepe for å overleve. Jeg er enig med Tornes i at vi ikke er rovdyr i normativt forstand. Men alle er avhengig av å drepe annet liv: planter, insekter, fisk eller forskjellige typer pattedyr.

Slik antroposentrismen defineres smalt rundt vår art homo sapiens, definerer vegetarianer og veganere noe videre, men fortsatt selvsentrert ut fra de typer liv som ligner oss mest. Jeg synes det er moralsk klargjørende å fortelle hva man mener det er greit å drepe for å overleve. Og for meg er måten vi behandler dyr på mens de er i live mer sjokkerende enn at vi dreper dem for å ha mat.

Dette er en klassisk diskusjon jeg neppe kan si så mye nytt til. Men bare til slutt: I andre del av mitt kapittel om dette i boka *Hva er humanisme?* viser jeg til miljøbevegelsen som bringer inn et annet perspektiv.

Mange miljøvernere lager en kategorisk grense knyttet til å uttrykke en art, ikke et individ. Deres passasjerliste i Noas ark ville antagelig vært annerledes enn dyrevernerne. Meitemark og bakterier er økologisk sett viktigere for klodens fortsatte mangfoldige liv enn flere av oss avanserte pattedyr. Jeg ønsker meg en respekt for menneskeverdet og dyrs levekår koblet med økologisk vitenskapelig innsikt.

DAG HAREIDE
Rektor Nansenskolen
Norsk Humanistisk Akademi
og forfatter av boken
Hva er humanisme (2011)

Kvalitetsmusikk – en nåverdibetraktning

MORGENBLADET TOPP 100

Det har vært spennende å følge Morgenbladets kåring av de 100 beste norske albumene. Metoden for kanonen kan selvsagt diskuteres, men den er åpen og forståelig. Den sier noe om det som har vært – en viktig oppsummering av norsk musikk de siste 50 årene. Men i enda større grad sier den noe om det som er – hvordan norske musikere i 2011 vurderer kvalitetsmusikk.

I etterkant av kåringen uttaler en av initiativtakerne, Christer Falck, til Morgenbladet: «En god plate er først og fremst tidløs. Det bør ikke være en som treffer godt akkurat nå. Hvis du kan spille en plate hvert tredje år og fortsatt føle at den er god, da er det en god plate.»

Paradoksalt nok representerer dette kravet om tidløshet en overvurdering av nåtiden, og en undervurdering av den verdi lytterne opplevde i sine første møter med musikken. La oss tenke oss at et verk har en verdi for lytteren på en skala fra 0 til 100. Ta et album som gis ut i 1999 og si at verdien dette året er 90, for eksempel Morten Abels *Here we go then you and I*. De neste årene er verdien 70, 60, 40, 40, 40 ... til vi fortsatt sier 40 i 2011. Ta et annet album som kommer ut i 1999 med en verdi for lytteren på 60, for eksempel Big Bangs *Electric Psalmbook*. Den holder seg så på 60, år etter år, også i 2011. Ifølge Christer Falck vil sistnevnte album være best. Men da tar han på seg dagens briller, og disse brillene er ikke nødvendigvis klokere enn brillene fra 1999. Anta at vi står i 1999 og får oppgitt albumenes verdi for dette året, samt fremover i tid

Hvem er best? Morten Abel eller Øystein Greni.

FOTO: SCANPIX

BigBang kler musikken med tidløse jeans, mens Morten Abel aldri kan la være å pakke låtene inn i siste skrik.

til 2011. Gjør vi en nåverdiberegning med utgangspunkt i 1999 vil *Here we go then you and I* verdsettes høyere enn *Electric Psalmbook* fordi fremtiden – med rette – neddiskonteres. Morten Abels låter har utvilsomt høyere originalitet enn BigBangs. Men sistnevnte kler musikken med tidløse jeans, mens førstnevnte aldri kan la være å pakke låtene inn i siste skrik.

Men ok, la oss godta de implisitte premissene til Falck om at vi skal ta utgangspunkt i vår egen tid, 2011, når vi sammenligner kvaliteten til to album. La oss tegne en kurve over verdien

vi opplever hvert år fra utgivelse og frem til i dag. Vi kan kanskje da være enige om at arealet under denne kurven (integralet) sier noe om musikkens verdi over tid. La oss da ta to album som har samme areal, men som har ulikt toppunkt. Det ene albumet ga ekstatisk opplevelse det ene året (opp mot 100) men falt raskt til bakken. Det andre holdt seg fint på 60–70. Hvilket album skal vi rangere øverst?

Falck og andre undervurderer kraften og kvaliteten i den musikken som slår oss i bakken det ene året, men som vi blir flau over det neste. Og vi tror at det som stiger skal stige videre, mens det som har falt til bakken vil forbli der. Men slik er det ikke. A-ha ville aldri nådd så høyt opp hvis rangeringen ble gjort i 1995. Morten Abels moteklar sitter ikke helt i dag, men de kan bli fine igjen.

OLA KVALØY

Professor i økonomi ved Universitet i Stavanger og vokalist i Lano Places

MICHEL HOUELLEBECQ – Norges viktigste forfatter?

Thomas Lundbo samtaler med Jonas Bals, Jon Øystein Flink og Audun Lindholm om Michel Houellebecq.

GRATIS ARRANGEMENT

Torsdag 1. desember kl. 19.00,
Akersgata 47/49

ÇAPPELEN DAMM

Totalitære tendenser

NORSK HELSEVESEN

Ønsker Helsedepartementet å gi yrkesforbud til kristne leger? Det kan bli resultatet når regjeringen nå vil frata fastleger muligheten til å reservere seg fra å henvise lesbiske par til kunstig befruktning.

Det er vanskelig å unngå inntrykket av at Helsedepartementet tar steg i totalitær retning. Helseminister Anne-Grete Strøm-Erichsen slo nylig fast overfor Aftenposten at hun ønsker mindre samvittighetsfrihet for leger: «Ingen fastleger kan nekte å henvise lesbiske par til kunstig befruktning eller levere ut prevensjon, selv om det strider mot legens samvittighet.»

For å forstå hva som faktisk foregår, kan det være nyttig å se nærmere på den nyliberalistiske ideologien som spøker i bakgrunnen (se her Sigurd Skirbekks «Ideologi, myte og tro ved slutten av et århundre»). Den klassiske liberalismen oppsto på 1800-tallet, for en stor del drevet fram av protestantismens kristendoms- og statsforståelse.

Vesentlige trekk ved denne retningen var begrensning av statsmakten, et fritt marked, samt grunnleggende religionsfrihet. Staten hadde sitt område, for eksempel handel og rettsvesen. Kristendommen tok seg av moralsk opplæring og velferd for trengende. Men ingen skulle tvinges til religiøs tro.